

ALISHER NAVOIY IJODINING O'ZBEK ADABIYOTI VA MA'NAVIYATIDAGI O'RNI

Ahmadaliyeva Rayhona Dovlatjon qizi

Farg'ona davlat universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada buyuk mutafakkir va shoir Alisher Navoiyning hayoti va ijodi, uning o'zbek adabiyoti taraqqiyotidagi beqiyos o'rni, turkiy tilning adabiy til sifatida shakllanishidagi xizmatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, Navoiy asarlarida ilgari surilgan insonparvarlik, adolat, axloqiy komillik g'oyalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, mumtoz adabiyot, turkiy til, g'azal, "Xamsa", ma'naviyat, insonparvarlik.

Alisher Navoiy XV asr Sharq uyg'onish davrining yirik namoyandasi sifatida turkiy xalqlar adabiy-estetik tafakkuri taraqqiyotida tub burilish yasagan buyuk mutafakkir, shoir va jamoat arbobidir. Uning ijodiy merosi o'zbek mumtoz adabiyotining shakllanishi va rivojlanishida poydevor vazifasini bajargan bo'lib, Navoiy shaxsiyati va asarlari nafaqat badiiy-estetik, balki falsafiy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan ham muhim ilmiy tadqiqot obyektidir. Shoir yashagan davrda fors-tojik adabiyoti hukmron mavqega ega bo'lgan bir sharoitda turkiy tilda yuksak badiiy asarlar yaratish Navoiy tomonidan ongli ravishda tanlangan ma'rifiy va madaniy strategiya edi.

Alisher Navoiyning adabiy-tarixiy ahamiyati, avvalo, uning turkiy tilning adabiy til sifatidagi imkoniyatlarini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berganidadir. "Muhokamat ul-lug'atayn" asarida muallif qiyosiy-tilshunoslik usulidan foydalanib, turkiy va fors tillarining leksik, semantik hamda badiiy imkoniyatlarini tahlil qiladi va turkiy tilning ifoda qudratini ilmiy asosda isbotlaydi. Ushbu asar o'zbek tilshunosligi tarixida dastlabki ilmiy-nazariy tadqiqotlardan biri sifatida e'tirof etiladi hamda milliy til ongining shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Navoiyning badiiy merosida inson va uning ma'naviy kamoloti markaziy masala sifatida talqin etiladi. Shoir ijodida tasavvufiy-falsafiy qarashlar yetakchi o'rin tutib, ular orqali insonning ichki ruhiy olami, ilohiy ishq va komillik sari intilishi badiiy obrazlar vositasida ifodalanadi. "Xamsa" turkumiga mansub dostonlarda ijtimoiy adolat, ilm-ma'rifat, axloqiy poklik va ideal jamiyat g'oyalari Sharq falsafasi an'analari bilan uzviy bog'liq holda yoritiladi. Xususan, "Hayrat ul-abror" dostoni axloqiy-didaktik xarakterga ega bo'lib, unda komil inson konsepsiyasi mukammal tarzda ifodalangan.

Alisher Navoiy g'azaliyotida esa badiiy tafakkurning yuqori darajasi namoyon bo'ladi. Shoir poetik nutqda ramziy ifoda, isti'ora va tashbehlar orqali inson qalbining murakkab kechinmalarini, ishq va haqiqat o'rtasidagi falsafiy munosabatlarni chuqur ochib beradi. Uning g'azallarida so'z san'ati nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki o'quvchini tafakkur va ma'naviy mushohadaga chorlaydi. Bu holat Navoiyni nafaqat shoir, balki badiiy-falsafiy tafakkur egasi sifatida baholash imkonini beradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Alisher Navoiy merosi o'zbek adabiyoti va milliy ma'naviyatining uzviy tarkibiy qismi bo'lib, uning asarlari zamon va makon chegaralaridan yuksak turuvchi umuminsoniy qadriyatlarni mujassam etadi. Navoiy ijodini ilmiy asosda o'rganish bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, u milliy o'zlikni anglash, til va madaniyat taraqqiyotini ta'minlash yo'lida muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami.
2. Vohidov E. Navoiy va zamon.
3. Karimov I. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch.
4. O'zbek adabiyoti tarixi. Oliy ta'lim uchun darslik.